

A LEXIKAI KIVÁLASZTÁS MECHANIZMUSÁNAK ÉS A SZINTAKTIKAI SZABÁLYOKNAK A KÖLCSÖNHATÁSAI AZ ELLIPTIKUS MELLÉRENDELŐ MONDATSZERKEZETBEN

BÁNRÉTI ZOLTÁN

MTA Nyelvtudományi Intézet
banreti@nytud.hu

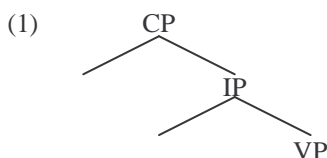
1. Bevezetés

1.1. A dolgozat a mellérendelő tagmondatokbeli ellipszisek szintaktikai szabályainak és a lexikai szelekció mechanizmusának kölcsönhatásaival foglalkozik. Az előreható és a hátraható ellipszist egyaránt úgy tekintjük, mint a hangalajok be **nem** illesztését, a hangalajok beillesztésének elmaradását az egyébként teljesen specifikált, lexikai-nyelvtani jegyhalmazok terminális csomópontjai alatt. Eszerint a lexikai és nyelvtani jegyek az ellipszis pozíciójában (is) jelen vannak, és részt vesznek a mondatjelentés interpretációjában. Ez a megközelítés elveti azt, hogy a „hiányzó” anyag szintaktikailag hiányozna, vagy fonetikailag törölt lenne, és hogy ezért szintaktikailag rekonstruálni vagy „másolni” kellene. A hangalakkal nem rendelkező, „csendes” lexikai egységekre azt fogjuk mondani, hogy ellipszis alá esnek. Az azonosíthatóságukat lehetővé tevő, hangalakkal bíró lexikai egységek egy másik, mellé-, vagy alárendelt tagmondatban találhatóak. Ezeket *engedélyező*nek fogjuk nevezni.

1.2. Olyan javaslat mellett fogunk érvelni, amely szerint az ellipszist a lexikai szelekció mechanizmusa teszi lehetővé. Ez képezi a mondat szerkezet levezetés bemenetét. A lexikai szelekció sajátos esete az, melyben ugyanazon lexikai egységet többször is kiválasztunk a lexikonból adott mondat szerkezet létrehozására. Ugyanazon lexikai egység többször szelektált példányai egymással az azonosság vagy a nem megkülönböztettség relációjában állhatnak. Az ellipszist ugyanazon lexikai egység(ek)nek a lexikonból történő olyan többszörös kiválasztása teszi lehetővé, amely eleget tesz bizonyos párhuzamossági megszorításoknak. A lexikai kiválasztás mechanizmusa biztosítja, hogy ugyanazon lexikai egységnek a lexikonból többször kiválasztott **példányai** indexekkel megjelöltek legyenek a szintaktikai bemenetnél.

2. VP-ellipszis: az Agr- és a V-tartományban.

2.1. A Minimalista Program szerint az igének a VP feletti kiterjesztett projekciója két tartományt foglal magába: a közvetlenül a VP felett elhelyezkedő I-tartományt, és az IP felett található C-tartományt. A mondat általános szerkezete a (143) ábrán látható:

Pollock (1989) óta a generatív szintaxis vezető elméletei körében az a felfogás uralkodik, hogy az I-tartomány (IP = *Inflectional Phrase*) az ige által kifejezett különböző univerzális grammatikai kategóriákra vonatkozó funkcionális projekciókat tartalmazza (ilyenek az igeidő, az igemód illetve az aspektus), valamint olyan projekciókat, ahol az argumentum szerepét játszó DP-k kategoriális funkciója dől el.

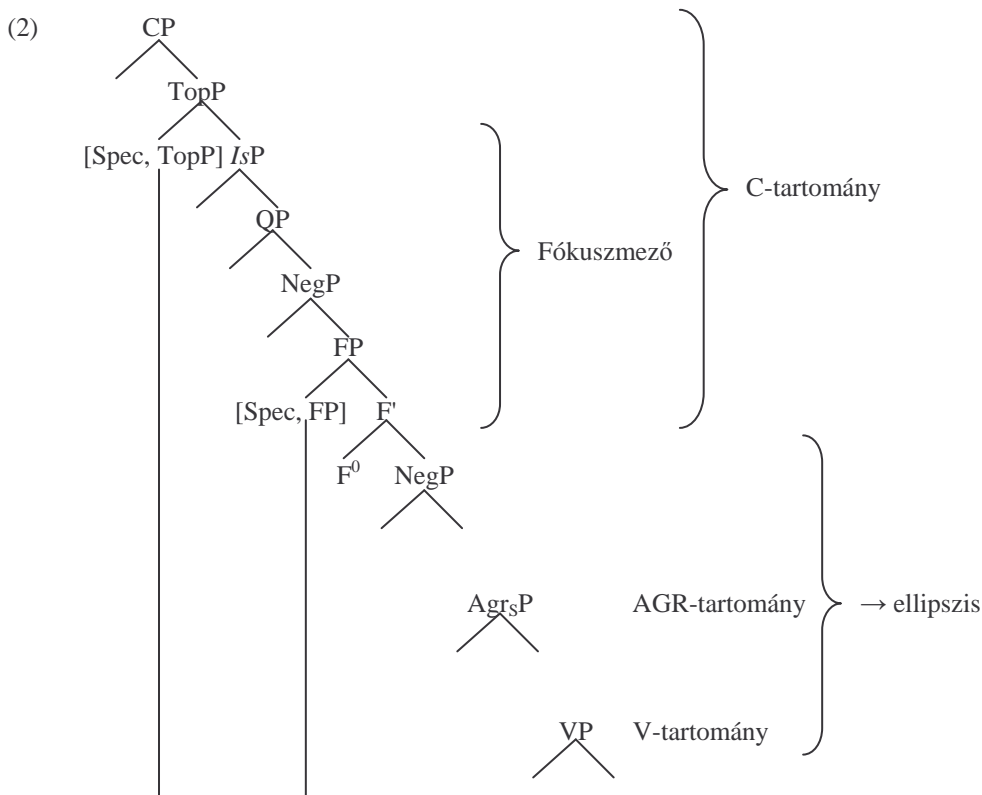
Az I-tartomány a CP alá ágyazódik be. E projekció fejét eredetileg azért vezették be, hogy a beágyazott mondat mondatbevezetője be tudjon valahová illeszkedni (innen az elnevezés is: C, mint „Complementizer”). A 80-as évek közepe óta a CP-t mint a **baloldali periférián** elhelyezkedő elemek célpozícióját tartják számon.

Az IP-tartomány a V-tartomány kiterjesztése, a különféle funkcionális fejek az igével vannak viszonyban, mert az igét vonzzák fel a morfoszintaktikai specifikációk ellenőrzésére. A tartományt egyeztető, azaz AgrP-tartománynak is nevezik, és a V-tartomány kiterjesztésének fogják fel.

A CP-tartomány és az IP tartomány viszonya más, mint az IP és a VP tartományé. Rizzi (1997: 283) úgy jellemzi a C-tartományt mint az IP által kifejezett propozicionális tartalom és egy fölérendelt struktúra (magasabban elhelyezkedő mondat, vagy a környező diskurzus szerkezete) közti interakció területét. A mondat bal perifériája, tehát a C-tartomány elemei kifejezhetik a mondat típusát (kijelentő, kérdő, felszólító), tükrözhetik a mondat igei szerkezetének bizonyos vonásait (finitiség), valamint olyan, diskurzushoz viszonyított funkciókat, mint az ismert, újszerű (topik-komment, fókusz-preszuppozíció).

2.2. A magyar mellérendelt mondatokban az ellipszis lehet előreható és hátraható. Ha az engedélyező tagmondat megelőzi az ellipszist tartalmazó tagmondatot, akkor **előreható ellipsziszről** beszélünk. Ha az engedélyező tagmondat követi az elliptikust, akkor pedig **hátraható ellipsziszről** beszélünk.¹ Az empirikus adatok azt mutatják, hogy a magyarban az előreható és a hátraható ellipszisek nyelvtani jegyei nem szimmetrikusak. A magyar mondat szerkezetére alkalmazva a fenti sémát, és IP helyett az AgrP (egyeztető tartomány) terminust használva, az ellipszist az Agr_SP alatti tartományban találjuk:

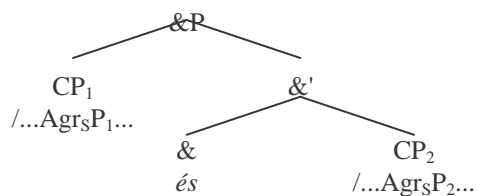
¹ Az ellipszisek kétféle irányáról korábban adott leírásainkat (Bánréti 1992, 1994, 2001) a következőkben kiterjesztjük és átalakítjuk.

a. János VALINAK írt egy verset,
 Misi meg ICÁNAK [~~írt egy verset~~].

b. János VALINAK [~~írt egy verset~~],
 Misi meg ICÁNAK írt egy verset.

A mellérendelő kötőszói fej projekciója a Kayne (1994) értelmében vett aszimmetrikus mellérendelő szerkezet. Ebben az előreható ellipszis az Agr_SP₂ tartományba esik, és az Agr_SP₁ tartománya licenciálja az ellipszist, míg a hátraható ellipszis az Agr_SP₁ tartományába esik, és az Agr_SP₂ engedélyezi azt:

Adatainkban azt fogjuk látni, hogy az elliptikus tagmondatokban az ellipszis soha nem lehet a C-tartományban, hanem az Agr- és a V-tartományban található. Az elliptikus tagmondat C-tartományán belül a fókuszmezőben legalább egy projekció Specifikálójának

kitöltöttnek kell lennie. Például a fókusz-DP megelőzi az ellipszist. Ez összefügg azzal, hogy a C-tartomány által tartalmazott, a mondatreprezentáció alapvető jegyeit tükröző információk szükséges feltételek az ellipszis engedélyezéséhez.

2.3. Azt javasoljuk, hogy az ellipszis jelenségét tekintsük a következőképpen: a mondati szerkezet megépítésében résztvevő, nyelvtani jegyeikre teljesen specifikált lexikai egységek (szerkezeteik) közül néhánynak nem illesztjük be a fonológiai formáját a szintaktikai szerkezet terminális csomópontjai alá. Ez két következménnyel jár: blokkolja a szintaktikai output-nál a fonológiai jegyhalmazok beillesztését a lexikonból, amit a nyelvtan Fonetikai komponense hiánynak észlel. Másrészt a nyelvtan Logikai forma komponense tud interpretációt hozzájuk rendelni, azzal, hogy az illető egységek interpretációsan valamiképp függő viszonyban állnak a fonológiai be nem illesztést engedélyező, más egységekkel (vö. Bartos 2001). Elvileg bármely, a mondat szerkezet megépítésében részt vett lexikai egység/szerkezet esetében mérlegelhető opció a fonológiai jegyek beillesztésének a blokkolása. Ezt azzal egészítjük most ki, hogy csak olyan lexikai egységek jelölhetők ki az ellipsziszre determináló jeggyel, melyek nem jelennek meg a mondat szerkezet C-tartományában, hanem csakis az Agr- és V-tartományban.

Az ellipsziszre kijelölt lexikai egységek interpretációs függésre is kijelöltek. Ezt úgy értjük, hogy a fonológiai forma be nem illesztésének posztszintaktikus opciójával csak akkor lehet élni, ha vannak olyan (fonológiai formával is bíró) engedélyező egységek, melyek révén az elliptikus hiány valamennyi jegye beazonosítható.

Maga az ellipszis tartománya a fókuszmező „alatt” van, az Agr-tartományban és a V-tartományban. Az ellipszisen kívüli és az ellipszis alá eső összetevők megoszlásának határa egybeesik a C-tartomány [Spec, FP] pozíciója és az ezen pozíció alatti tartomány határvonalával.

3. A fókuszmező pozícióiból történő határolás

3.1. A magyarban ha egy mellérendelt tagmondat ellipszist tartalmaz, akkor a C-tartományon belüli fókuszmező soha nem lehet üres, például kvantoros szerkezetet, vagy fókuszos szerkezetet kell tartalmaznia. Az irtóhangsúlyos mondatok esetében a fókuszmező „alatti” tartomány lehet elliptikus.

A fókuszmező a mondat szerkezetnek az a tartománya, amely az ige előtt és a topikalizált összetevők utáni pozíciók sorozatából áll. A nyomatékos mondatokban a fókuszmezőben álló bármely összetevő határolhatja az ellipszist, mégpedig vagy *Spec* pozícióból: *is*-szerkezetek ([Spec, *IsP*]), univerzális kvantoros szerkezetek ([Spec, *UqP*]), a nem igei fókusz ([Spec, FP]), a tagadott nem igei fókusz (NegP) vagy pedig az F^0 (ókusz) fejpozícióból, amennyiben az igenek van fókuszjegye. A fókuszmező tagjai *+f* fókuszjegyet kapnak, amely az azonosítás vagy azonosítás általi kizárás interpretációját írja elő. A finit mondatokban az ige módosítója (*VM*) és a nem igei fókuszos kifejezés kiegészítő disztribúcióban vannak egymással.

A fókuszmező tagjainak az ellipszis határolásában játszott szerepe összefügg a prozódiai sajátosságaikkal, mivel szupraszegmentális eszközökkel is meghatározottak és a jobbról-balra történő hangsúlyredukció fonológiai szabályainak is meg kell felelniük (vö. Hunyadi, 2001). Továbbá összefügg az interpretációjukkal, mivel a fókuszmező tagjai valamiképpen új információra utalnak: ilyen a széles értelemben vett fókusz, míg a „szűk” értelemben

vett fókusz azonosító-kizáró operátor: a társalgási univerzumban releváns entitások halmazán belül azonosítja mindazokat és csak azokat az elemeit a halmaznak, melyekre a predikátum érvényes és egyszersmind kizárja az elemek egy releváns kiegészítő halmazát. (É. Kiss 1995; É. Kiss–Kiefer–Siptár 1998; Kenesei 1998).

Az azonosítás vagy azonosítás általi kizárás interpretációt előíró *+f* fókuszjegyet a lexikai szelekció során, lexikai egységek kaphatják, mégpedig lexikai fejek, lexikális argumentumok (funkcionális, azaz nem-lexikális fejek tehát nem kaphatnak fókuszjegyet), valamint adjunktumok kaphatják meg. A fókuszpozícióba ([Spec, FP]-be) az a maximális kiterjesztés (XP) kerül, amely tartalmazza a fókuszjeggyel bíró lexikai egységet: lexikai fejet, argumentumot vagy adjunktumot. A fókuszjegyet tartalmazó maximális kiterjesztés a magyarban a [Spec, FP] pozícióba mozog, hogy fókuszjegyét ellenőrizze. A fókusz interpretációja attól is függ, hogy a maximális kiterjesztésen belül melyik lexikai egység kapott fókuszjegyet.² A *+f* jegy jelenléte az S-struktúrában azzal jár, hogy az őt hordozó lexikai egység prominens nyomatékosítást kap a PF-ben.

Az ige előtti és a topicalizált összetevők utáni pozíciókat tartalmazó fókuszmezőben álló összetevők sorrendje alapesetben a következő:

IsP/NegP, <UqP<c-FókuszP<...V. (A csak fókuszoperátorral ellátott XP: c-Fókusz).

Bródy (1990) notációját követve feltételezzük, hogy a fókuszmező **minden elemét** valamilyen FP dominálja. A fókuszmezőben lehet egynél több UqP (univerzális kvantoros szerkezet), de csak egyetlen IsP (*is* fejú szerkezet) és egyetlen *csak-fókusz* szerkezet lehet. Mivel a fókusz nem vesz részt az esetadásban illetve az egyeztetésben, elvileg bármely lexikai fej, lexikális argumentum vagy adjunktum megjelenhet a SpecFP-ben.

Az FP rekurzív projekció, erre utal az IsP és a *c-Fókusz* egyidejű jelenléte a fókuszmezőben. Bródy (1990) szerint az IsP lényegében rekurzív FP a fókuszmezőben³, azzal a megkötéssel, hogy egy *is* fejú FP nem lehet bővítménye egy másik *is* fejnek, de egy *is* fejnek lehet *csak-fókuszP* bővítménye.

A tagadó és a kérdő kifejezések inherens *+f* jeggyel bírnak. Az *is*-es kifejezés tagadó ($\rightarrow sem$) változata: NegP, és az opcionálisan inherens *+f* jegyű UqP (univerzális kvantorhoz) hasonlóan több NegP is állhat a [Spec, FP]-ben⁴.

3.2. A *+f* fókuszjegyes lexikai egységet tartalmazó, és a fókuszmezőbe felmozgó XP-k teszik „észlelhetővé” a feldolgozó műveletek számára az ellipszist. A nyomatékos mondatokban a fókuszmező jobb szélének kell határolnia a VP ellipszist. Ugyanakkor a

² A kontrasztív fókusszal kapcsolatos aszimmetriákra lásd: Kenesei (1998).

³ Az *IsP* fókuszmezőben:

Ma reggel PÉTER is csak EZT vitte fel.

illetve

PÉTER is felvitte a könyvet.

A mondatokban a c-fókusz interpretációjától eltérően az *is* elem az azonosító relációból részalmaz relációt képez: „Péter is = azon személy(ek) halmaza, aki(k)...” Az *is* tehát nem más, mint az *F* fejnek egy lehetséges lexikai realizálódása, amely részalmaz relációt létesít a Spec-je és a bővítménye között.

⁴ Bródy példái:

*SENKI (*sem) SEHOL (*sem) SEMMIT !sem csinált meg.*

MINDENKI MINDENHOL MINDENKIRE haragszik.

fókuszmezőt **megelőző** topikok, továbbá a fókuszmező jobbszélét **követő** emfatikus *is*, valamint a *c*-fókusz és az ige **közé** eső *alsó NegP* (Koopman–Szabolcsi 2000: 16) már nem határolhatják az ellipszist, nem tehetik azt „észlelhetővé”. Tekintsük az alábbi példákat:

TopP

- (3) **János tegnap 'elutazott és 'Péter ma [~~elutazott~~].*

A fókuszmező pozícióból (IsP, UqP, SpecFP, F⁰) viszont határolható a VP-ellipszis:

IsP-ből

- (4) a. *Előbb "JÁNOS indult el haza, de később "PÉTER is [~~elindult haza~~].*
 b. *Előbb "JÁNOS [~~indult el haza~~], de később "PÉTER is elindult haza.*
 c. *János "NEM indult el haza, de "PÉTER sem [~~indult el haza~~].*

UqP-ből

- (5) *A nagypapa csak VALINAK küldte el a fényképeket, a nagymama meg MINDENKINEK [~~elküldte a fényképeket~~].*
 (6) *A nagypapa csak VALINAK [~~küldte el a fényképeket~~], a nagymama meg MINDENKINEK elküldte a fényképeket.*

SpecFP-ből:

- (7) *Egy 'kövér 'lány "JANCSIVAL beszélgetett el, egy 'szőke 'hölgy meg "PÉTERREL [~~beszélgetett el~~].*
 (8) *Egy 'kövér 'lány "JANCSIVAL [~~beszélgetett el~~], egy 'szőke 'hölgy meg "PÉTERREL beszélgetett el.*

Koopman–Szabolcsi (2000) javaslatát követve: a fókuszmezőben található F⁰ fejről feltételezzük, hogy fókusz jegy ellenőrzésre nem mozog oda az ige. Ha az ige fókuszált, akkor F⁰-ba mozog, ekkor a viszont [Spec, FP] üres.⁵ A fókuszált ige határolhat XP-ellipszist (kontrasztív igei fókuszokkal), F⁰ fejből:

Igei fókusz utáni ellipszis:

- (9) a. *János MESÉLT [~~az énekesnőről~~], Ödön meg PLETYKÁLT az énekesnőről.*
 b. *Ödön NEM "PLETYKÁLT az énekesnőről, hanem "MESÉLT [~~az énekesnőről~~].*

A „felső” NegP határolhat ellipszist:

- (10) *"ÉN vettem csokoládét Marinak, és NEM PÉTER [~~vett csokoládét Marinak~~].*

Az F fej alatti összetevő **nem** határolhat ellipszist. Így a fókusz fej alatti, „alsó” NegP sem határolhat ellipszist. Kontrasztív fókuszok mellett:

- (11) *?*Pista MARIVAL nem vezett össze, és Vali ICÁVAL nem [~~vezett össze~~].*
 (12) *?*Pista nem MARIVAL nem vezett össze, hanem ERZSIVEL nem [~~vezett össze~~].*

A fókusz alatti és az ige közé eső, emfatikus *is*-szerkezet **nem** határolhat ellipszist:

⁵ Koopman–Szabolcsi (2000: 18): a magyarban az ige, ha maga nem fókuszált, akkor nem mozog az Agr_S csomópont fölé.

(13) *János MARIVAL akart beszélni, és "MARIVAL is "BESZÉLT.*

(14) **János MARIVAL akart beszélni, és "MARIVAL is [beszél].*

A fókusz projekció iterativitásának feltételezésével (Alberti–Medve 2000) az űrképző ellipszis határolását írhatjuk le. Ekkor az űrképző ellipszist két fókuszprojekció határolja balról, illetve jobbról: [_{FP} XP_i V_k FP], vö.

(15) [_{TopP} *Marit*] [_{FP} [_{DP} *PÉTER*]_i [_V *mutatta*]_k] [_{FP} [_{DP} *csak JÁNOSNAK*]_j [_{VP} t_k *be* t_i t_j]]] és
[_{FP} [_{DP} *MISI*]_i [_V ~~*mutatta*~~]_k] [_{FP} [_{DP} *csak ZOLTÁNNAK*]_j [_{VP} t_k ~~*be*~~ t_i t_j]]].

3.3. Kontrasztív relációk

A fókusz operátor szemantikai szerepének kvantifikációs jellemzése szerint a fókusz kimerítő felsorolást kifejező operátor (Szabolcsi 1983), ugyanakkor a fókusz a kontraszt, szembeállítás, és korrekció kifejezésére is használható. Ezért Kenesei (1986) azt javasolta, hogy a kontrasztív fókusz olyan operátor, amely kizárást fejez ki az azonosítás segítségével adott társalgási univerzumon belül.

Valamely összetevő fókusz jegye a mondat szemantikai reprezentációjának két alapvető részre osztását eredményezi: az előtérbe állított fókuszos részre, és a háttérre vagy előfeltételezett részre. A kontrasztív fókusz valamely U társalgási univerzumon belül azonosítás segítségével kizárja az elemek egy releváns halmazát (Kenesei 1998: 225). Például a

Vali PÉTERNEK vett ajándékot.

mondat olyan társalgási univerzumban értelmezhető, melyben előfeltételezzük, hogy valaki valakinek ajándékot vett, azt, akinek ajándékot vett, azonosítjuk Péterrel és egyben kizárjuk az U₁ társalgási univerzumban felmerülő más, lehetséges individuumokat, mint például a nagymama, egy ismerős, stb.).

Az

Erzsi a NAGYMAMÁNAK vett ajándékot.

mondat **ugyanabban** az U₁ társalgási univerzumban szintén előfeltételezi, hogy valaki valakinek ajándékot vett, és azt, akinek ajándékot vett, azonosítja a nagymamával, és egyben kizárja az U₁ társalgási univerzumban felmerülő, más lehetséges individuumokat (mint például Péter, egy ismerős, stb.).

Az elliptikus mellrendelés gyakran a kontrasztív fókuszokra épül és a kontraszt reláció valamely változatát ugyanazon társalgási univerzum keretén belül teszi kifejezetté:

(16) *Vali PÉTERNEK vett ajándékot, Erzsi meg a NAGYMAMÁNAK [vett ajándékot].*

A hátraható irányú ellipszist tartalmazó (17) ugyancsak kontraszt relációt jelöl egyazon társalgási univerzum keretében:

(17) *Vali PÉTERNEK [vett ajándékot], Erzsi meg a NAGYMAMÁNAK vett ajándékot.*

A (16) és (17) intepretációja azonos. Azok az egységek, amelyek a kontraszt relációt képezik, kívül kell maradjanak az ellipszisen. Azok az egységek, melyek az első tagmondathoz tartozó előfeltevésben és a második tagmondathoz tartozó előfeltevésben közösek, elliptálhatóak (példánkban: a 'vett ajándékot'). A tagmondatok számára közös előfeltevés

szintaktikai reprezentációja az AGR-tartományban és a V-tartományban lehet. (Megjegyzendő, hogy a tagmondatokon belüli jegyegeztetések, ellenőrzések lokális mechanizmusa független az ilyen interpretációs elvtől).

Ha a mondat nem elliptikus, akkor nem kötelező kontrasztív interpretációval ellátni, lehet pusztán tényállást leíró:

(18) *'Vali 'Péternek 'vett 'ajándékot, 'Erzsi meg a 'nagymamának 'vett 'ajándékot.*

4. A párhuzamossági megszorítás

4.1. A mellérendelt tagmondatok szerkezetének párhuzamosságát úgy értjük, hogy a felhasznált szórendi pozíciók és az őket kitöltő szerkezeti kategóriák a két tagmondatban egymásnak megfeleltethetők és egymással párhuzamos sorrendűek. Az ilyen szerkezetek egyaránt megengedek az előreható és a hátraható VP-ellipszist.

Fox (1998) a párhuzamossági megszorításnak alábbi megfogalmazását adja:

(19) **A Fox-féle párhuzamossági megszorítás** (Fox 1998)

A mellérendelt tagmondatoknál az elliptált VP területén található NP-knek és az engedélyező VP területén található NP-knek vagy

a. azonos függőségekkel kell összekapcsolódniuk (= szerkezeti párhuzamosság) vagy

b. ugyanazzal a referenciális értékkel kell bírniuk (= referenciális párhuzamosság).

4.2. A következőkben a párhuzamosságnak az ellipszis nyelvtani szabályaival alkotott interakcióját írjuk le. Ehhez bevezetjük a **hasonmás**, a **párok** és a **külső környezet** terminusait.

A mellérendelő tagmondatok keretein belül egy lexikai egységnek a lexikonból **többször kiválasztott** példányait **hasonmás**-oknak fogjuk nevezni. Ezekre nézve kötelező a szerkezeti párhuzamosság és a referenciális párhuzamosság megszorítása. Az ellipszist engedélyező (explicit) igének a lexikai hasonmása az elliptált ige. Az NP-ellipszisznél láttuk, hogy a mellérendelt tagmondatokban két olyan igének kell lennie, melyeknek, legalább az ellipszis alá eső NP-re nézve, azonos a szubkategorizációs és a tematikus keretük. Ezáltal lehetővé teszik az NP-t alkotó lexikai egységek (és konstrukciójuk) többszöri kiválasztását a lexikonból. A többször kiválasztott lexikai egységek (és konstrukciójuk) egymással 'azonosság' vagy 'nem megkülönböztetett' relációban állónak interpretálhatók.

A párhuzamos szerkezetű mellérendelő mondatokban a hasonmások közvetlen környezetét legalább egy-egy olyan lexikai egység (és konstrukciója) adja, melyek a **tagmondatok között** párba állíthatók. Ezeket **párokba állítható** összetevőknek, röviden **párok**-nak fogjuk nevezni. A párok azonos szintaktikai kategóriájúak, de nem azonos lexikai egységek. Lehetnek hordozói a szerkezeti párhuzamosság tulajdonságának, de nem vonatkozhat rájuk a referenciális párhuzamosság (nem lehet azonos referenciájuk).

A mellérendelés tartományát a mellérendelő kötőszó jelölte relációban közvetlenül résztvevő összetevők képezik. Rájuk vonatkozhat a párhuzamosság. Ugyanakkor a tagmondatok ennél több összetevőt is tartalmazhatnak, melyek már nem vesznek közvetlenül részt a mellérendelő kötőszó által képzett viszonyban. Az utóbbi összetevők alkotják a mellérendelés **külső környezet**-ét.

Az alábbiakban olyan megoszlást szemléltetünk, amely előreható és hátraható VP-ellipszisre egyaránt lehetőséget ad:

(20)	KÜLSŐ KÖRNYEZET	A Mellérendelés tartománya		KÜLSŐ KÖRNYEZET
		FÓKUSZMEZŐ	AGR-TARTOMÁNY	
		PÁROK	HASONMÁSOK	
Az, hogy	<i>Ibi</i>	"NÉMETÜL	<i>tanul</i>	
	<i>te meg</i>	"ANGOLUL	[tanulsz] ,	<i>meglepett engem.</i>
	<i>Én</i>	"EZÜST	[gyűrűt vásároltam az eljegyzésre] ,	
	<i>te meg</i>	"ARANY	<i>gyűrűt vásároltál az eljegyzésre.</i>	

Azt feltételezzük, hogy a mellérendelő kötőszó által projektált mellérendelő szerkezet tartományába a párok és az engedélyező/engedélyezett hasonmások tartoznak. A külső környezet azonban kívül esik a mellérendelő kötőszó tartományán. A paralel párok egyik tagja a baloldali tagmondatból, a másik tagja meg a jobboldali tagmondatból való. A párokba állíthatóság empirikus kritériuma az, hogy a párok tagjai egymással mellérendelhetők, vagyis egyetlen tagmondaton belül grammatikus mellérendelő szerkezetet képezhetnek. Például:

[*Ibi meg te*] : az első pár tagjai

[*németül és angolul*] : a második pár tagjai.

[*Én és te*] : az első pár tagjai

[*Ezüst[gyűrű] és aranygyűrű*] : a második pár tagjai.

Az elliptikus mondat nyelvi feldolgozása megkívánja a mellérendelő kötőszó tartományának a külső környezettől való elhatárolását, és a mellérendelés tartományán belül az ellipszis tartományának megállapítását.

A tagmondatok közti párokra azt a jellemzést adtuk, hogy azonos szintaktikai kategóriájúak, de nem azonos lexikai egységek. Vagyis nem lehet azonos a fonológiai formájuk és nem lehet teljesen azonos a jelentésük. Ezt homonimákat, illetve az azonos jelentésű frázisokat tartalmazó mondatokkal is motiválhatjuk:

(21) a. ??*János ÉRETT KÖRTÉT hozott Marinak, Pista meg SZÁZWATTOS KÖRTÉT*
[~~*hozott Marinak*~~].

b. ??*Ödön egy KUTYÁT kergetett, Jenő meg egy KUTYÁT* [~~*kergetett*~~].

A (20)-beli minta tehát a paralel párok és a hasonmások megkülönböztetésén alapul. A párhuzamosságon alapuló ellipszis sajátosságait, különösen a tagmondatok közti paralel párok és hasonmások tulajdonságait a következőképpen foglalhatjuk össze:

1. Külső környezet

2. A **paralel párok**: a fókuszmezőben vannak, kontrasztívok. Tulajdonságaik:

- azonos szintaktikai kategóriák
- azonosan alkategorizált igei vonzatok
- nem lehet azonos fonológiai forma
- nem lehet azonos jelentés
- ugyanazon típusú függőségi viszonyok tagjai (pl. az igehez képest)

A párok soha nem eshetnek ellipsis alá, de jelenlétük szükséges az ellipsishez.

3. **Hasonmások**: az Agr- és V- tartományban vannak

- azonos lexikai egységek
- igeire: azonos V+Idő, de lehet eltérő AGR a (V+T)+Agr-ben
- azonos jelentés
- azonos (visszaállítható) fonológiai forma, kivéve az AGR végződéseket.

Az ellipsis a hasonmásokon lehetséges.

A párok és a hasonmások tulajdonságai egymást kölcsönösen kizáró jellegűek, a mondat szerkezet két külön tartományában jelenhetnek csak meg.

A tulajdonságok vázolt eloszlása megengedi – amennyiben a hasonmások elvileg ugyanannyi lexikai és szintaktikai információt tartalmaznak, vagyis egyikük sem tartalmaz a másikénál kevesebb lexikai és szintaktikai információt – hogy bármelyik hasonmásból válhat ellipsiszt engedélyező, illetve elliptálható tartomány. Ekkor a tagmondatok között grammatikus lehet mind az előreható, mind pedig a hátraható ellipsis.

4.3. A párokat a következőkben *‘megkülönböztetett’* jeggyel ellátottnak nevezzük. Ezt olyan default jegynek tekintjük, amely az inherens vagy nem inherens fókuszjegy értékeket kaphatja meg, és jelenlétük esetén egy másik lexikai egység kontrasztív topik jegyet kaphat.

A *‘megkülönböztetett’* jeggyel rendelkező lexikai egységek közös vonása, hogy megkövetelik a hangalakjuk beillesztését. Ugyanakkor „észlelhetővé” tehetik az általuk határolt VP-ellipsiszt, mert feltételeznek valamilyen jegyekben való osztozást az ellipsis alá eső tartomány összetevőivel. Láttuk, hogy a magyarban ez az egyeztetés nem szükségképpen a személy/szám, eset, vagy nyelvtani idő jegyekre vonatkozik, mivel ezek teljes mértékben belül maradhatnak az ellipsis alá eső tartományban, (például egy fókuszos szabad határozó által határolt Agr_SP-ellipsis). A *‘megkülönböztetett’* jegy értékeit hordozó, fókuszjegyű összetevők a fókuszmezőben nem a morfoszintaktikai egyeztetésben játszanak szerepet, hanem megjelölik a tagmondat egészének típusát (kijelentő, kérdő, tagadó, felszólító), továbbá tükröznek olyan, a környező diskurzushoz viszonyított funkciókat, mint az ismert és újszerű, a topik–comment, a fókusz és preszuppozíciója. Ezekben az interpretációs jegyekben valamilyen módon a VP- ellipsis alá eső tartomány is osztozik. Ha pedig az ige maga fókuszált, akkor DP vagy N-ellipsis lehetséges, ahol a fókuszos ige osztozik jegyekben az elliptált DP-vel vagy N-nel.

4.4. A nem elliptikus, engedélyező tagmondatnak azon lexikai egységei, melyek az egyeztetett pároknak nem tagjai, azok vagy a mellérendelés környezetéhez tartoznak, vagy a saját tagmondatukon kívül egyszersmind részei az elliptikus tagmondatban az ellipsis reprezentációjának is. Az alábbi példákban sem a *tegnap a kertben* sem pedig a *Jánossal*

nem tagja a pár relációknak, nincsen párjuk a másik tagmondatban. Ennek következtében a szabad bővítés jellegű *tegnap a kertben* a mellérendelés tartományának környezetében található, míg az ige vonzatát adó *Jánossal* része az ellipsisz reprezentációjának is.

- (22) { *Tegnap a kertben* } { *MARI* *veszett össze Jánossal* és *ERZSI* [*veszett össze Jánossal*] }.
 (23) { } { *Jánossal* *MARI* *veszett össze tegnap*, és *ERZSI* [*veszett össze tegnap Jánossal*] }.

4.5. A fókuszmezők összeegyeztetése. Az előreható ellipsisz határolása, „észlelhetővé” tétele számára tagmondatonként minimálisan egy, a megkülönböztetett jegy értékében egyeztetett lexikai egységre van szükség. Az egyeztetettség minimálisan annyit kíván meg, hogy az ellipsiszt a fókuszmező jobb széléről határoló egységnek legyen olyan **kontrasztív párja** az engedélyező tagmondatban, amely szintén a fókuszmezőben található. A fókuszmezőn belüli pozíciójuknak nem kell azonosnak lennie. A megkérdezett anyanyelvi beszélők azokat a mondatokat tartották grammatikusnak, melyekben a fókuszmezőn belüli elemek azonos szintaktikai kategóriák voltak (az igei argumentum szerep azonossága, az esetrag azonossága, illetve az adjunktum kategóriájának azonossága szükséges), és agrammatikusnak, vagy kérdésesnek ítélték azokat a mondatokat, ahol az egyik tagmondat fókuszmezőjén belül található összetevő kontrasztív párja a másik tagmondatban a fókuszmezőn kívül, topik pozícióban vagy (a nem elliptikus mondatban) az ige után volt. Például:

- (24) *"Én vettem csokoládét Marinak, és "NEM "PÉTER* [*vett csokoládét Marinak*].
 (25) **Én "MARINAK vettem csokoládét, és NEM "PÉTER* [*vett csokoládét Marinak*].
 (26) *Péter "MARINAK vett egy doboz csokoládét tegnap, és "ERZSINEK* [*vett egy doboz csokoládét tegnap*].
 (27) **Egy doboz "CSOKOLÁDÉT vett Péter Marinak tegnap, és "ERZSINEK* [*vett egy doboz csokoládét tegnap*].

A DP-fókusz és az univerzális kvantor nem képezhet párt, ha nem azonosan alkategorizáltak az ige által (vagyis nem azonos típusú függőségi viszonyok tagjai):

- (28) *A nagypapa csak "VALINAK küldte el a fényképeket, a nagymama meg "MINDENKINEK* [*elküldte a fényképeket*].
 (29) **Valinak csak a "NAGYPAPA küldte el a fényképeket, a nagymama meg "MINDENKINEK* [*elküldte a fényképeket*].

Amennyiben az előreható ellipsiszt olyan, inheresen fókuszjegyű lexikai egység határolja, amelynek antecedense van az engedélyező tagmondatban, akkor nincsen szükség semmilyen párhuzamossági feltételre. Ezt mutatják az alábbi konstrukciók:

- (30) a. *János találkozott a tengerparton valakivel, de nem tudom, KIVEL* [*találkozott a tengerparton János*].
 b. *Mari BESZÉLT néhány diákkal, de TITOK volt, hogy a diákok közül KIKKEL* [*beszélt Mari*].

4.6. A megkérdezett anyanyelvi beszélők a hátraható ellipsisznél erősen preferálták a párhuzamos szerkezeteket, ahol a topik tartomány és a fókuszmező pozícióinak kitöltése sorrendi és kategoriális tekintetben egyaránt párhuzamos. A hátraható ellipsisz mellett

legalább egy-egy kontrasztív párt alkotó összetevőnek kell lennie a két tagmondat fókuszmezőjében és legalább még egy párhuzamos összetevőnek a két tagmondat topik tartományában. A fókusz pár tagjai a tagmondatok fókuszmezői között kontrasztív relációt képeznek. A hátraható ellipszis sajátossága, hogy az ellipszis a kontrasztív nyomatékú fonológiai frázisok megoszlását követi és nem a szószerkezetek-határokat. A kontrasztív nyomaték csúcsot követő, redukált nyomatékú fonológiai frázis eshet ellipszis alá. Az engedélyező tagmondatban egy azonos felépítésű, teljes fonológiai frázis van.

Összetett szó tagjai közti határolás

- (31) *Én "EZÜST# [~~gyűrűt vásároltam az eljegyzésre~~], te meg "ARANYgyűrűt vásároltál az eljegyzésre.*

Frázis „felbontás”

- (32) *Ödön "PÉNZ # [~~nélkül indult el~~], Jani meg "HITELKÁRTYA nélkül indult el.*

A párhuzamossági feltétel megsértései

- (33) **Ödön "PÉNZ # [~~nélkül indult el~~], hitelkártya nélkül meg JANI indult el*
 (34) *ÉN "KENYÉRÉRT [~~járok le mindennap a közértbe~~], TI KETTEN meg "CIGIÉRT jártok le a közértbe.*
 (35) **ÉN "KENYÉRÉRT [~~járok le mindennap a közértbe~~], ICIGIÉRT meg "TI KETTEN jártok le a közértbe.*

A DP-fókusz–kvantor pár tagjainak egymástól eltérő alkategorizációja (az igével alkotott eltérő függőségi relációja) rosszul formált mondatot eredményez a hátraható ellipszis mellett is:

- (36) *A nagypapa csak "VALINAK [~~küldte el a fényképeket~~], a nagymama meg "MINDENKINEK elküldte a fényképeket.*
 (37) **Valinak csak a "NAGYPAPA [~~küldte el a fényképeket~~], a nagymama meg "MINDENKINEK elküldte a fényképeket.*

5. Párhuzamossági megszorítások: összefoglalás

5.1. Az egyik tagmondatban ellipszis alá eső tartományt és a másik tagmondatban azt engedélyező tartományt olyan egységek alkotják, melyek ugyanazon lexikai egységeknek a lexikonból többször kiválasztott példányai. Ezek inherens jegyeikben megegyeznek és azonos szerkezeti függőségi viszonyokban vesznek részt. A tagmondaton belüli lokális egyeztetések tárgyát képező jegyeik viszont eltérhetnek. Ezt a viszonyt neveztük hasonmásoknak. A hasonmásokat képező lexikai egységek és szerkezeteik a tagmondatok Agr-tartományában vannak. Összehangoltságukat az Agr₁–Agr₂ tartományok összehangolásának nevezzük.

5.2. A tagmondatban az ellipszist megelőző tartomány összehangolt a másik tagmondat párhuzamos tartományával. Az ilyen tartományok tagjai olyan, különböző lexikai egységek, melyek közül legalább egynek kontrasztív párja van a másik tagmondatban. Ezt a viszonyt neveztük pároknak. A párok tagjai megkülönböztetett jeggyel ellátottak, és a tagmondatok fókuszmezőjében vannak.

Ha a tagmondatok fókuszmezőiben csakis párok tagjai vannak, akkor a tagmondatok szerkezete teljesen párhuzamos. A részleges párhuzamosság esetén minimálisan egy

fókuszmezőbeli összetevő rendelkezik vagy kontrasztív párral vagy (nem kontrasztív) antecedenssel a másik tagmondatban. Összehangoltságukat a fókuszmezők összehangolásának nevezzük.

5.3. A tagmondat egészére vonatkozó (interpretatív) jegyekben az ellipszist határoló tartomány összetevői osztoznak az ellipszis alá eső tartománnyal. Ezt a C–Agr-tartományok egyeztetettségének nevezzük.

Az Agr₁–Agr₂, tartományokban, a C₁–C₂ tartományokban, valamint a fókuszmező₁–Agr₁ és Fókuszmező₂–Agr₂ tartományokban található egységek jegyeinek összehangolása három különböző dimenziót képez. Mindháromra szükség van a jólformált elliptikus mellérendelések számára. A jegyek lokális egyeztetéséről gondoskodnak a mondatszerkezetet felépítő műveletek. Azonban a fenti jegy-összehangolások túlmutatnak ezeken. A következőkben olyan javaslatot fogunk tenni, amely szerint a jegyek összehangolásának azon dimenzióit, melyeket a jólformált mondatszerkezetet építő elvek automatikusan nem hoznak létre, azokat valójában a lexikai egységeket a lexikonból kiválasztó, szelektáló rendszer biztosítja, amikor a szintaktikai bemenetnél (*input*-nál) előszámlálja a lexikai egységek listáit, a mondatszerkezetek építésének megkezdése számára.

6. A lexikai egységek többszörös kiválasztása mint az ellipszis alapja

6.1. Az ellipszis szabályainak leírását megcélzó egyik alapvető iskola szerint az elliptikus tagmondatot rekonstruáljuk, és a rekonstrukciójára a reprezentáció valamely szintjén vagy az LF (logikai forma) vagy a szemantika szintjén, a felszíni tagmondat szerkezete alapján kerül sor kerül (pl. Fiengo–May 1994; Hornstein 1995; Kitagawa 1991; Reinhart 1983, 1986; Sag 1976; Williams 1977). Egy másik iskola szerint a VP-ellipszises szerkezetek mellérendeléses szerkezetekből vezethetők le (Chomsky 1995; Chomsky–Lasnik 1993; Tancredi 1992). E nézet szerint a VP₁ másolata (*copy*-ja) a második mellérendelt összetevőbeli VP₂, amely a PF (Fonetikai Forma) szintjén törlődik, szemben azokkal az elméletekkel, ahol az az LF-ben rekonstruálódik. A „törlődés”-t motiválják azzal a megfigyeléssel is, amely szerint a VP-ellipszises szerkezeteknek ugyanaz az értelmezése, mint a hangsúlytalanítással, vagyis alacsony nyomatek intenzitással produkált, halkabb és gyorsabb tempójú kiejtéssel (a második tagmondaton lapos intonációval) ejtett mellérendeléses szerkezeteknek. Megjegyzendő, hogy a magyarban a hátraható ellipsziszre ez nem igaz, csak az előreható egyes típusaira.

Wilder (1997) szerint az előreható ellipszis a Logikai Forma komponensében engedélyezett, míg a hátraható ellipszis törlés eredménye, amely a Fonetikai Forma szintjén engedélyezett. Az előreható ellipszis engedélyező részének k-vezérelnie kell a ellipszis tartományát. A „hátrátörlésnél” pedig az ellipszisnek pusztán meg kell előznie az engedélyezőt. A k-vezérlési feltételből mint strukurális viszonyból adódnak sorrendi megkötések, míg a hátraható ellipsziszre vonatkozó megelőzési feltétel szerinte nem hivatkozik szerkezeti relációkra.

A Minimalista Program keretében a VP-ellipszises szerkezetek a tagmondatok mellérendelő szerkezetéből kerülnek levezetésre (Chomsky 1995; Chomsky–Lasnik 1993). Eszerint, az egyik mellérendelt tagmondat VP-je a PF szintjén törlődik. A Minimalista programnak a PF-szintű törlésre vonatkozó álláspontját a rekonstrukció kiiktatásának igénye és a „mozgatás = másolat létrehozása + a korábbi másolat PF-törlése” hipotézise

motiválja. A komputációs rendszerben az LF szintjén megőrződik a másolat, de a PF-ben törlődik. Ennek következtében a beszédbeli kimenetben az elmozgatott elem csak egyetlen pozícióban jelenik meg.

A Minimalista Program (Chomsky 1995) keretében a VP-ellipszises szerkezetek a mozgatóssal analóg (bár azzal nem mindenben azonos) módon jönnek létre. A VP-ellipszist tartalmazó szerkezet legelőször mellérendeléses szerkezetként születik meg. A második mellérendelt összetevő VP-je úgy viselkedik, mintha egy „másolat” lenne, a különbség csak annyi, hogy ebben az esetben a másolatot ténylegesen nem egy mozgatóssal hozza létre. Ezután az érintetlenül hagyott másolatokkal együtt az egész mellérendeléses szerkezet az LF-be kerül, ahol a párhuzamossági megszorítás alkalmazódik rá. A PF-ben törlődik a második mondatösszetevőben lévő másolat, amennyiben azonos az első mondatösszetevő VP-jével, de maga a másolat az LF-ben interpretált és megszületik a VP-ellipszises szerkezet.

A másolat és a PF-törlés mindebben kulcsszerepet játszik. A Logikai Forma szintjén értelmezendő egység a lánc, amely teljesen azonos, másolással létrehozott alszerkezetek által alkotott sorozat. Amíg a törlés után a láncot alkotó elemek közül legalább egy fennmarad a PF feldolgozás számára, vagyis a ‘kiejtés’ számára, mindaddig az LF-en feldolgozandó egység visszakereshető a PF reprezentáció alapján.

Kérdés, hogy a törlés az ‘ α mozgatóssal’ (tehát a másolástól) függetlenül is működhet-e avagy nem. Ha a törlés a másolástól függetlenül is működhet, akkor valamiképp külön kell biztosítani, hogy egy láncban belül az α összes másolata, a legfelső kivételével, törlődjön. Egy nyílt formájú α -nak a PF-szintjén kapott helyének tükröznie kell a ‘Kírás’ (*‘Spell-Out’*) előtt végzett mozgatóssal során elért legmagasabb pozíciót; máskülönben PF-en nem lenne megkülönböztetve az S-szerkezet előtti és az az utáni mozgatóssal. Chomsky (1994: 13) ezt úgy oldja meg, hogy a törlést beleépíti magába a mozgatóssal műveletbe: „A Mozdgás α -t operáció célpontja K, α -t felemeli, majd α -t összeolvasztja K-val. [...] Ezen kívül csak a törlési művelet létezik, amely viszont nincs hatással a szerkezetre – persze attól eltekintve, hogy hatására, úgy tűnik, α nem ‘látható’ az ‘interface’-en”.

Vagyis α -nak a nyomai, azaz másolatai ugyanazon operáció által vannak jelölve a PF-en való törlésre (mondjuk egy +T jeggyel), mint amely operáció beilleszti α elmozgatott másolatát. A fonológiai elv itt tehát csupán annyit mond ki, hogy a +T jegyű elemek nincsenek értelmezve, feldolgozva PF-en. Ez önmagában viszont nem tesz szükségessé törlést mint **műveletet**, hanem egy reprezentációs tulajdonságot határoz meg.

A mellérendelő VP-ellipszis tagjai különböznek a másolatokból álló lánc elemeitől abban, hogy az engedélyező VP és az elliptált VP között nem szükséges a teljes azonosság, például az igék lokális, tagmondatonként eltérő személy/szám egyeztetésekben vesznek részt, más nyelvtani jegyeikben is eltérhetnek, vagyis nem tökéletes másolataik egymásnak (vö. Bartos 2000, 2001). Úgy gondoljuk, hogy az eltérések azért lehetségesek, mert a VP-ellipszisek nem másolással jöttek létre, a mellérendelt tagmondatok mindegyike a „saját jogán” generálódik.

6.2. A VP-ellipszis kezelésének problémái a Minimalista Program keretében jól illusztrálják a derivációs keret okozta nehézségeket. Bródy (1999) rámutat arra, hogy a szintaktikai rendszer redundáns, mivel másolatokat hoz létre, majd törli is azokat. A lánc az azonosság relációnak tematikusan speciális típusát fejezi ki a lánc szemeire vonatkozóan.

Ha nem akarunk mindenfajta szemantikai azonosságot a mozgásra visszavezetni, a láncbéli azonosság kifejezésének természetes helye a szemantikai komponens – mondja Bródy (1999: 224.). A láncbéli többszörös másolatok (*copy*-k) előfordulása nem különbözik a lexikai egységek vagy a belőlük épített szerkezetek többszörös előfordulásainak más eseteitől. A többszörös előfordulás annak tulajdonítható, hogy a lexikai egységek többször voltak kiválasztva a lexikonból. A többszöri előfordulás jegyei interpretálhatók úgy, mint az ‘azonosság’ vagy a gyengébb ‘nem megkülönböztettség’ relációja. A lánc szemeinek azonossága ennek alese, ahol a lexikai egységek többszörös előfordulása tematikusan azonos típusú, a lánc tartalmaz egy legmélyebben fekvő tematikus pozíciót. A másolatok szintaktikai létrehozása, összekapcsolása és/vagy törlése elkerülhető, mivel mindezek egy függetlenül szükséges interpretációs azonossági viszony tagjai.

6.3. A VP-ellipszises szerkezetek létrejöttét a lexikai egységeknek a lexikonból való többszörös kiválasztása alapján szeretnénk jellemezni. A mellérendelés tartományára alkalmazott szerkezeti párhuzamosság megszorítás és referenciális párhuzamosság megszorítás kapcsán azt látjuk, hogy az utóbbi megszorítás tekintetében önmagában nem elegendő, ha ugyanazokat a lexikai egységeket választjuk ki a mellérendelt tagmondat Agr-tartománya számára. Például az Agr-tartományban található névmások akkor követik a referenciális párhuzamosság megszorítást, ha redukált nyomatékú esik rájuk ereszkedő intonációjú fonológiai frázis részeként, vagy ha ellipszis alá esnek:

- (38) a. *Reggel a MATRÓZ_m [szólt-neki_j^{nt}], és este a KORMÁNYOS_k szólt neki_j^{nt}.*
 b. *Reggel a MATRÓZ_m szólt neki_j^{nt} és este a KORMÁNYOS_k [szólt-neki_j^{nt}].*
 c. *Reggel a MATRÓZ_m szólt neki_j^{nt}, és este a KORMÁNYOS_k szólt neki_j^{nt}.*
 d. *Reggel a MATRÓZ_m szólt NEKI_j^{nt}, és este a KORMÁNYOS_k szólt neki_j^{nt}.*

A mondatoknak több lehetséges olvasatuk is van. De a preferált olvasataik követik referenciális párhuzamosság megszorítását, miszerint a matróz és a kormányos ugyanannak a harmadik személynek szólt, a (38c) esetében preferált olvasatban egy deiktikus harmadik személynek. Az elliptikus tagmondat és a redukált nyomatékú névmást tartalmazó tagmondat a megszorítás szempontjából azonosan viselkedik. Egyik mondatnak sem lehet olyan olvasata, amely szerint a matróz egy **harmadik személynek**, a kormányos meg egy **negyedik személynek** szólt. Ez az olvasat csak akkor válik lehetővé, ha a tagmondatok nem ereszkedő intonációjúak, hanem irtóhangsúlyos összetevővel végződnek, mivel a tagmondatvégi névmás erős nyomatékot kap:

- e. *Reggel a MATRÓZ_m szólt NEKI_j^{nt}, és este a KORMÁNYOS_k szólt NEKI_j^{nt}.*

Az ellipszist nem tartalmazó (38e) mondatnak van nem párhuzamos referenciájú olvasata, miszerint a matróz egy harmadik, a kormányos meg egy negyedik személynek szólt.

Az elliptikus tagmondat és a redukált nyomatékú névmást tartalmazó igei szerkezetek tehát a megszorítás szempontjából egy közös osztályt képeznek, szemben az irtóhangsúlyra végződő tagmondattal.

Ugyanakkor a (38a–e) mondatok egyaránt eleget tesznek a szerkezeti párhuzamosság megszorításnak. Ez arra utal, hogy **a szerkezeti párhuzamosság érvényesülésének nem kell függnie a kontrasztív nyomatékok kiosztásától.**

Az ellipszist engedélyező terület és az ellipszis alá eső terület közti referenciális párhuzamosság nem triviális olyan előreható ellipszisekben, melyeket több tagmondatban szétesztott engedélyező tartomány licenciál. Miként a névmásoknak is lehet megosztott antecedensük, úgy adott tagmondatbeli ellipszist több előző tagmondat releváns területei engedélyezhetnek mintegy közösen (Lobeck 1995: 29).

Névmás megosztott antecedenssel

- (39) *Péter azt javasolta Erőnek, hogy ők segítsenek egymásnak.*

VP-ellipszis több, „közös” engedélyező területtel

- (40) *Péter szeretné körbevitörlázni a világot, Ernő pedig szeretné megmászni a Kili-mandzsárót, de egyikük sem tudja megtenni [...], mert nincsen elég pénzük.*

A [...] értelmezését nem tudjuk megadni a referenciális párhuzamosság egyszerű alkalmazásával. A [...] számára az anyanyelvi beszélők olyan értelmezést adnak, miszerint: [*azt, amit szeretne*]. Az ilyen interpretáció legalábbis nem mond ellent a referenciális párhuzamossági megszorításnak, csak rekurzív módon konstruált, az ... *amit szeretne* szerkezet az *azt* névmásra rendelkezik megosztott antecedenssel: *körbevitörlázni a világot, megmászni a Kili-mandzsárót*.

7. A lexikai egységek azonos vagy nem megkülönböztetett példányainak többszörös kiválasztásai és az ellipszis létrejötte

7.1. Abból indultunk ki, hogy a lexikai egységek fonológiai formája külön szublexikonban tárolt, és a <Pho> jegyeket a már megépített szintaktikai szerkezet terminális csomópontjaiba illesztjük be. Az ellipszis ekkor a hangforma be nem illesztése, amennyiben erre a releváns megszorítások, feltételek lehetőséget nyújtanak.

Chomsky (1995) értelmében egy mondatszerkezet reprezentációjának megépítése a lexikai egységek „előszámlálásával” kezdődik, ez adja a szintaktikai bemenetet (*input*-ot). A VP-ellipszises szerkezetek létrejöttét úgy gondoljuk el, hogy az ellipszis engedélyezése és elvégzése szempontjából releváns lexikai egységeket többször kiválasztjuk a lexikonból, és úgy számláljuk elő őket a szintaktikai inputnál, hogy a szerkezeti és a referenciális párhuzamosság megszorításainak eleget tudjanak tenni. Ekkor lehet a fonológiai forma be nem illesztése lehetőségével élni.

A lexikai egységek előszámlálása lényegében a szótári egységek listájának a képzését jelenti, melyben mindegyik lexikai egység valamilyen jelölést hordoz, például indexeket. Ezek beazonosíthatják a szelekciós lépést magát (például hányadik kiválasztás volt). Vonatkozhatnak arra is, hogy az előszámláló rendszer adott lexikai egység kiválasztását egy korábban már szelektált lexikai egységgel azonosként választja-e ki (azonos példányok), vagy adott lexikai egység kiválasztását nem különbözteti meg egy korábban kiválasztott példánytól (nem megkülönböztetett példányok), vagy pedig a kiválasztott lexikai egységet éppen hogy megkülönböztetettnek határozza meg.

7.2. A nem megkülönböztettség és az azonosság közti különbség szerkezeti és lexikai relevanciával is bír. Az előreható ellipszis alapját a lexikai egységek egymástól nem megkülönböztetettként való kiválasztásai adják. Az azonosságnak ez a gyengébb változata van

a névmás kötések mögött. Például (41a)-ban a *Mari* és az *ő* lexikálisan nem azonosak, viszont a mondat szerkezetben egymástól nem megkülönböztettek⁶:

- (41) a. *Ma ERZSI mondta, hogy Péternek tetszik Mari, tegnap meg MARI_j is mondta [~~hogy Péternek tetszik ő~~].*
 b. **Ma ERZSI mondta, hogy Péternek tetszik Mari, tegnap meg MARI_j is mondta, [~~hogy Péternek tetszik Mari_j~~].*

Viszont a hátraható ellipszisben lehetséges a *Mari* **azonos példányainak** megjelenése:

- (42) *Ma ERZSI mondta, [~~hogy Péternek tetszik Mari~~], tegnap meg MARI_j is mondta, hogy Péternek tetszik Mari_j.*

7.3. Kérdés, hogy mely jegyek alapján beszélhetünk a lexikai egységek többszörös kiválasztásai során az azonos, illetve nem megkülönböztetett példányokról. Láttuk, hogy az ellipszis alá eső, illetve azt engedélyező igéknek csak a V+Időjel komplexum tekintetében kell azonosnak lenniük. Az egyeztető végződés a tagmondaton belül lokálisan engedélyezettek, a két tagmondatban a két ige a személy/szám jel, valamint az alanyi/tárgyas ragozás tekintetében eltérhet egymástól. Ezért valamely ige azonos vagy nem megkülönböztetett példányainak lexikai kiválasztását úgy értjük, mint az **azonos igető + időjel morféma** komplexum többszöri kiválasztását (vö. Bartos 2000).

A párhuzamossági megszorítások azt mutatták, hogy az ellipszist tartalmazó VP-ben és az ellipszist engedélyező VP-ben szereplő főnévi egységeknek azonos típusú függőségekben kell részt venniük (a szerkezeti párhuzamosság megszorítása). Ha pedig a szerkezeti függőségek nem zárják ki, akkor ugyanazzal a referenciális értékkel kell bírniuk (a referenciális párhuzamosság megszorítása). Az ellipszist engedélyező és az ellipszis tartományába eső lexikai egységek azonos vagy nem megkülönböztetett példányainak lexikai kiválasztását úgy értjük, mint az inherens jegyek tekintetében vett azonosságot, valamint azon függőségi viszonyok tekintetében vett azonosságot, melyben a szelektált példányok részt fognak venni. Az azonos függőségekben való részvétel kritériuma nem előlegezheti meg a nem inherens jegyek konkrét értékeit. A kritérium csak annyit kíván meg, hogy a többször kiválasztott, azonos vagy nem megkülönböztetett példányokat megjelöljük arra, hogy ők azonos típusú függőségi viszonyokban vesznek majd részt, bármi legyen is az. A mondat szerkezet reprezentációjának felépítése során, amikor konkrét értéket kap a függőségi viszony, melyben az egyik szelektált példány részt vesz, akkor az is eldől, hogy – grammatikus reprezentáció esetén – a másik tagmondatban a másik szelektált példánynak is ugyanolyan függőségi viszonyban kell részt vennie.

Ez a két elv egyrészt megengedi, hogy lehessenek nem azonos (lokális) személy/szám morfémák az előszámlálásban, másrészt megteremti a feltételét annak, hogy olyan nem inherens jegyek (például esetjegyek) azonosak lehessenek, melyek biztosítják az

⁶ Láttuk, hogy az előreható ellipszist támogatják az antecedens-névmás viszonyok, a tagmondatok szerkezete nem szükségképpen párhuzamos, és nem kell szomszédosnak lenniük. A hátraható ellipszisre, amely ugyanazon lexikai egységek azonosként való kiválasztására épül, az előbbieken ellenkezője igaz: a hátraható ellipszis nem fér össze az ellipszis tartományát érintő antecedens viszonyal, a tagmondatoknak szomszédosnak kell lenniük és párhuzamos szerkezetűeknek.

argumentumok izomorfikus elrendezését a tagmondatokban. Így kizárjuk az azonos lexikai egységeken alapuló olyan mondatok keletkezését, melyek nem párhuzamosak, nem izomorfikusak:

- (43) **Reggel ÉN hallottam, hogy Péter mesél Mariról, este pedig MISI [~~hallotta, hogy Mari mesél Péterről~~].*

8. A lexikai kiválasztásokat szervező rendszer működése

8.1. Tekintsük az alábbi három mondatot:

- (44) a. *János_i EZÜST[láncot vett a(z ő_i) lányának], Erzsik meg ARANYLÁNCOT vett a(z ő_k) lányának.*
 b. *János_i EZÜSTLÁNCOT vett a(z ő_i) lányának, Erzsik meg ARANYLÁNCOT [~~vett a(z ő_{k/i}) lányának~~].*
 c. *János_i EZÜSTLÁNCOT vett az ő_α lányának, Erzsik meg ARANYLÁNCOT vett az ő_β lányának.*

Chomsky Minimalista Programja (1995) értelmében egy mondat levezetése az előszámlálással kezdődik, mely a lexikonból kiválasztott szótári egységek egy listáját jelenti. Ezek adják a mondattani reprezentáció megépítésének bemenetét, inputját.

A mellérendelt tagmondatok esetében a mellérendelő kötőszót, valamint legalább két enumerációs listát kell kiválasztani a lexikonból. A két enumerációs lista a mellérendelő kötőszó argumentumainak lexikai kiválasztását képezi.

Az egyes enumerációs listákban szereplő lexikai egységek mindegyike valamilyen jelölést hordoz (pl. indexeket vagy számokat), melyet maga a szelekciós művelet kapcsol hozzájuk.

Ha a rendszer feladata VP-ellipszist tartalmazó mellérendelő mondatok létrehozása, akkor meghatározott szótári egységeknek (amelyek összeillesztéséből majd a VP-k előállnak) **kétszer** kell szerepelniük a válogatásban. A listákban szereplő minden egyes szótári egység jelölt a szelekciós művelet indexe által. Ha előbb az egyik, majd a másik listába ugyanazt a lexikai egységet is választjuk ki, ettől a példányok nem lesznek azonosak, mivel egymástól **különböző indexet** fognak kapni, mert ők több kiválasztás eredményei. A két VP tartalmazhatja ugyanazon lexikai egységeket, ám a két VP-ben a megfelelő lexikai egységek mindig különböző indexszel lesznek ellátva. Ez a helyzet a (44c) mondat esetében. Az alapul szolgáló lexikai szelekciót illusztrálja a (45):

- (45)
&	
N1	[..... M _p ! C _h D _m E _s]
N2	[..... A _r ! C _t D _v E _z]

& = mellérendelő kötőszó

N1 és N2 = enumerációs listák

C/C, D/D, E/E = ugyanazon lexikai egységek **nem azonosként** szelektált példányai

! = megkülönböztetett kiválasztás kontrasztív fókusz jegyre

8.2. A lexikai kiválasztást szervező rendszer úgy tudja biztosítani, hogy ugyanazon lexikai egységeknek egymással **azonos példányai** legyenek a listákban, hogy miután az

első kiválasztás megtörtént, és a megfelelő indexszel megjelölt, ezután a másodszori (harmadszori, stb.) szelekció indexeit mindig átváltoztatja az első kiválasztás indexére. Ekkor a kiválasztott példányok **azonosak**. Ezek a példányok azonos típusú függőségi viszonyban való részvétellel jelöltek (bármilyen legyen is a reláció konkrét értéke), és azonos a referenciális értékük.

Mindig az **első kiválasztás** (amely továbbadja indexeit) lehet ellipszisre determinált.

Mindez a **hátraható ellipszis** lehetőségét teremti meg: lásd (44a) mondat. A második, stb. kiválasztás indexeinek **átírása** az első kiválasztás indexére olyan lexikai szó esetében lehetséges, amely legalább fonológiai szónak megfelelő reprezentáció. Láttuk, hogy a hátraható ellipszis tartományába fonológiai szavak is tartoznak, (nem feltétlen frázisok) a kontrasztív intonációs mintát követő fonológiai frázisok alkotóelemeiként. A lexikai kiválasztások eredménye ekkor:

(46)

&
 N1 [..... M_p! C_h D_m E_s]
 N2 [..... A_r! C_{t→h} D_{z→m} E_{w→s}]

& = mellérendelő kötőszó

N1 és N2 = enumerációs listák

C/C, D/D, E/E = ugyanazon lexikai egységek **azonosként** szelektált példányai

! = megkülönböztetett kiválasztás kontrasztív fókusz jegyre

8.3. A lexikai kiválasztást szervező rendszer úgy tudja biztosítani, hogy ugyanazon lexikai egységek egymástól **nem megkülönböztetett** példányai legyenek a listákban, hogy miután az első kiválasztás megtörtént, és a megfelelő indexszel jelölt, a második (harmadik, stb.) szelekció indexeit nem írja ki, leveszi. Ekkor a kiválasztott példányok ugyanazon lexikai egység egymástól **nem megkülönböztetett** példányai lesznek. Ezek a példányok nem megkülönböztetett típusú függőségi viszonyban való részvétellel jelöltek (bármilyen legyen a reláció konkrét értéke), és referenciális értékük nem megkülönböztetett.

Mindig a **nem első**, tehát a másodszori, harmadszori, stb. kiválasztás lehet ellipszisre determinált. Mindez az **előreható ellipszis lehetőségét** teremti meg, ld. a (44b) mondat. A szelekciós indexek levétele frázisokat képezni tudó lexikai egységek csoportján lehetséges. Az előreható ellipszis tartományába frázisszerkezetek esnek.

Ezt illusztrálja a (47):

(47)

&
 N1 [..... M_p! C_h D_m E_s]
 N2 [..... A_r! C_{__} D_{__} E_{__}]

& = mellérendelő kötőszó

N1 és N2 = enumerációs listák

C/C, D/D, E/E = ugyanazon lexikai egységek **nem megkülönböztettként** szelektált példányai

! = megkülönböztetett kiválasztás kontrasztív fókusz jegyre

8.4. Mindez csak akkor működik, ha a fenti enumerációs listákban mindig van legalább 1–1 olyan azonos kategóriájú, de **megkülönböztettként** kiválasztott lexikai egység, amely kontraszt relációra megjelölt, fókuszjegyet kap. A kontraszt jegyű lexikai egységek azonos típusú szerkezeti függőségi viszonyokban való részvételre jelöltek (szerkezeti párhuzamosság), viszont a referenciális értékük megkülönböztetett, a referenciális párhuzamosság tehát nem alkalmazható rájuk.

Ha tehát egy adott mondszerkezet megépítésének inputjánál, az előszámlált lexikai egységek között van olyan előfordulás, miszerint ugyanazon lexikai egységeknek azonos vagy nem megkülönböztetett példányait választja ki a rendszer, akkor van lehetőség ellipszisre. Ha az előszámlálásnál ugyanazon lexikai egységek példányait nem azonosaként választotta ki a rendszer, akkor nincs lehetőség az ellipsziszre.

9. A fókuszmező és az Agr-tartomány összehangolása

9.1. A fókuszmező és az Agr-tartomány által tartalmazott grammatikai információk eltérő típusa interakcióban van a lexikai kiválasztás indexeivel. A következő összefüggéseket találjuk. A VP-ellipszist tartalmazó mellérendelésekben a lexikonból **megkülönböztettként** szelektált lexikai egységek a fókuszmezőben, míg ugyanazon lexikai egység azonosként vagy nem megkülönböztettként szelektált példányai az Agr-tartományba kerülhetnek.

A mellérendelt tagmondatok ellipszissel kapcsolatos nyelvtani tulajdonságait a következőképpen befolyásolja a lexikai szelekció mechanizmusa:

Egy mondszerkezet megépítésének inputjánál a lexikai egységek előszámlálásakor keletkező listákat tekintve:

a) ha vannak olyan listák, melyekben ugyanazon lexikai egységek többször, azonosként vagy nem megkülönböztettként kiválasztottak,

akkor

ez **megkívánja** listánként legalább egy lexikai egységnek *megkülönböztettként* kiválasztását, vagyis lesz legalább egy olyan lexikai egység, amelynek a szelekciós jelöléseire a rendszer hozzáírja a *megkülönböztetett* indexet. A *megkülönböztetett* egység(ek) kontrasztív fókusz jegyet kapnak. A listáknak ezek a *megkülönböztetett* indexű tagjai egymással kontrasztot képeznek. A *megkülönböztetett* index kiosztásának tartalmi kritériumai a mentális lexikkal együttműködő konceptuális rendszertől függenek.

b) A listákban *megkülönböztetett* indexszel ellátott, egyszer kiválasztott lexikai egységeknek kell elfoglalniuk a mondszerkezet fókuszmező tartományát. Ezek a lexikai egységek lehetnek tárgyai a szerkezeti párhuzamosság megszorításának, de nem vonatkozhat rájuk a referenciális párhuzamosság megszorítása.

c) A többször azonosként / nem megkülönböztettként kiválasztott, ugyanazon lexikai egységek a mondszerkezet Agr-tartományában maradnak. Ezek a lexikai egységek azonos / nem megkülönböztetett szerkezeti függőségi viszonyban való részvételre jelöltek (bármilyen legyen annak konkrét értéke), és a referenciális értékük is azonos / nem megkülönböztetett.

d) Az ugyanazon lexikai egységek **azonosként** szelektálásai közül az **első kiválasztás** látható el az elliptálhatóság tulajdonságával. Feltétel, hogy a két releváns előszámlált listában legalább 1–1 olyan lexikai egység is legyen, amely a *megkülönböztetett* jelölést kapja a lexikai kiválasztásnál.

e) Az ugyanazon lexikai egységek **nem megkülönböztettként** való szelektálásai közül a **nem első** kiválasztás látható el az elliptálhatóság tulajdonságával. Feltétel, hogy a két releváns előszámlált listában legalább 1–1 olyan lexikai egység legyen, amely a *megkülönböztetett* jelölést kapja a lexikai kiválasztásnál.

9.2. A feltételezett mechanizmusok azt az intuíciót is kifejezik, hogy a mellérendelő VP-ellipszist tartalmazó mondatoknak az **ellipszissel** kapcsolatos tulajdonságait determinálja a lexikai kiválasztó rendszer. Ezek a tulajdonságok megjósolhatóak, mint a lexikai szelekció következményei. A mondat egyéb nyelvtani tulajdonságait, jegyeit a lexikai kiválasztás nem oldja meg vagy rendezzi el, csak a bemenetet hozza létre a szerkezetépítés számára. Vagyis a lexikai kiválasztó rendszer az itt javasolt modell szerint nem vesz át a komputációs mechanizmus jegyellenőrző, szerkezetépítő feladataiból.

További kutatásokat igénylő problémákat vet fel az az összefüggés, miszerint az ellipszist lehetővé tevő lexikai kiválasztásoknak együtt kell járniuk a *megkülönböztettként* kiválasztással, amely kontraszt jegyet ad a listákban legalább 1–1 egységnek. Az azonoságoknak és a kontrasztoknak ez az együttjárása a nyelvtannal kapcsolatban levő mentális-konceptuális rendszernek a nyelvtani komputációs rendszerre tett hatását tükrözheti valamiképpen. Ennek pontos mechanizmusa jelenleg nem ismert. Feltárása elvezethet a „nyelvészeti” nyelvtan és a mentális nyelvtan kapcsolatának jobb megértéséhez.

Hivatkozások

- Alberti, Gábor – Anna Medve 2000: Constituents in special operator positions, in István Kenesei – Gábor Alberti szerk.: *Approaches to Hungarian 7*, Szeged, 93–117.
- Alexiadou, Artemis – Elena Anagnostopoulou 1998: Parametrizing AGR: Word order, V-movement and EPP-checking, *Natural Language & Linguistic Theory* **16**, 491–539.
- Bánréti Zoltán 1992: A mellérendelés, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 715–797.
- Bánréti, Zoltán 1994: Coordination, in Ferenc Kiefer – Katalin É. Kiss szerk.: *The Syntactic Structure of Hungarian Syntax = Syntax and Semantics* **27**, New York, Academic Press, 355–415.
- Bánréti Zoltán 2001: Többszörös lexikai kiválasztás és párhuzamosság a hátraható ellipsziszben, in Bakró-Nagy Marianne – Bánréti Zoltán – É. Kiss Katalin szerk.: *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből – Kiefer Ferenc tiszteletére*, Budapest, Osiris, 97–119.
- Bartos, Huba 2000: VP-ellipsis and verbal inflection in Hungarian, *Acta Linguistica Hungarica* **47**, 3–23.
- Bartos, Huba 2001: Coordinate ellipsis as a phonological non-insertion, in Huba Bartos szerk.: *Papers on the Mental lexicon*, Budapest, Resrach Institute of Linguistics, Budapest, 41–66.
- Brody, Michael 1990: Remarks on the order of elements in the Hungarian focus field, in István Kenesei szerk.: *Approaches to Hungarian* **3**, Szeged, JATE, 95–122.
- Brody, Michael 1995: Focus and checking theory, in István Kenesei szerk.: *Approaches to Hungarian* **5**, Szeged, JATE, 31–43.
- Brody, Michael 1999: Relating syntactic elements: Remarks on Norbert Hornstein’s “Movement and Chains”, *Syntax* **2/3**, 210–226.

- Chomsky, Noam 1993: A minimalist program for linguistic theory, in Kenneth Hale – Samuel Jay Keyser szerk.: *The View from Building 20*, Cambridge, Mass, MIT Press 1–52.
- Chomsky, Noam 1994: *Bare Phrase Structure*, MIT Occasional Papers in Linguistics 5.
- Chomsky, Noam 1995: *The Minimalist Program*, Cambridge, The MIT Press.
- Chomsky, Noam – Howard Lasnik 1993: The theory of principles and parameters, in Joachim Jacobs – Arnim von Stechow – Wolfgang Sternefeld – Theo Vennemann szerk.: *Syntax: An International Handbook of Contemporary Research*, Berlin, New York, Walter de Gruyter, 506–569.
- É. Kiss, Katalin 1995: Introduction, in Katalin É. Kiss szerk.: *Discourse Configurational Languages*, Oxford University Press, 3–28.
- É. Kiss Katalin 1998: Mondattan, in É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*, Budapest, Osiris, 17–184.
- Fiengo, Robert – Robert May 1994: *Indices and Identity*, Cambridge, The MIT Press.
- Fox, Danny 1998: Locality in variable binding, in Pilar Barbosa – Danny Fox – Paul Hagstrom – Martha McGinnis – David Pesetsky szerk.: *Is the best good enough?* Cambridge, The MIT Press.
- Hornstein, Norbert 1995: *Logical Form: From GB to Minimalism*, Oxford, Blackwell
- Hunyadi László 2001: A hatókör prozódiaja, in Bakró-Nagy Marianne – Béréti Zoltán – É. Kiss Katalin szerk.: *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből – Kiefer Ferenc tiszteletére*, Budapest, Osiris, 324–343.
- Kayne, Richard 1994: *The Antisymmetry of Syntax = Linguistic Inquiry Monograph 25*, Cambridge, The MIT Press.
- Kenesei, István 1986: On the logic of word order in Hungarian, in Werner Abraham – Sjaak de Meij szerk.: *Topic, Focus and Configurationality*, Amsterdam, John Benjamins, 143–159.
- Kenesei István 1992: Az alárendelő mondatok, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 529–713.
- Kenesei István 1998: Argumentumszerkezet és VP-fókusz, in Büky László – Maleczki Márta szerk.: *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei 3*, Szeged, 223–242.
- Kiefer Ferenc (szerk.) 2000: *Strukturális magyar nyelvtan 3: Morfológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kitagawa, Yoshihisa 1991: Copying identity, *Natural Language & Linguistic Theory* 9, 497–536.
- Koopman, Hilda – Anna Szabolcsi 2000: *Verbal Complexes*, Cambridge, The MIT Press.
- Lobeck, Anne 1995: *Ellipsis, Functional Heads, Licensing & Identification*, Oxford University Press.
- Pollock, Jean-Yves 1989: Verb movement, UG, and the structure of IP, *Linguistic Inquiry* 20, 365–424.
- Reinhart, Tanya 1983: *Anaphora and Semantic Interpretation*, London, Croom Helm.
- Reinhart, Tanya 1986: Center and periphery in the grammar of anaphora, in Barbara Lust szerk.: *Studies in the Acquisition of Anaphora 1*, Dordrecht, Reidel.
- Rizzi, Luigi 1997: The fine structure of the left periphery, in Liliane Haegeman szerk.: *Elements of Grammar*, Kluwer Academic Publishers, 281–337.

- Sag, Ivan 1976: *Deletion and Logical Form*, PhD disszertáció, Cambridge, MIT.
- Sag, Ivan – Gerald Gazdar – Thomas Wasow – Samuel Weisler 1985: Coordination and how to distinguish categories, *Natural Language and Linguistic Theory* **3**, 117–171.
- Szabolcsi, Anna 1983: Focussing properties, or the trap of first order, *Theoretical Linguistics* **10**, 125–145.
- Tancredi, Christopher 1992: *Deletion, Deaccenting and Presupposition*, PhD disszertáció MIT Working Papers in Linguistics.
- Tomioka, Satoshi 1997: *Focusing Effects and NP Interpretation in VP-Ellipsis*, PhD disszertáció, Amherst, University of Massachusetts.
- Wilder, Chris 1995: Rightward movement as leftward deletion, in Uli Lutz – Jürgen Pafel szerk.: *On Extraction and Extraposition in German = Linguistik Aktuell / Linguistics Today* **11**.
- Wilder, Chris 1997: Some properties of ellipsis in coordination, in Artemis Alexiadou – T. Allen Hall szerk.: *Studies on Universal Grammar and Typological Variation = Linguistik Aktuell / Linguistics Today*, 59–107.
- Williams, Edwin 1977: Discourse and logical form, *Linguistic Inquiry* **8/1**, 101–139.